

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

ШАРЯК ОКСАНА МИКОЛАЇВНА

УДК 811.112.2`373.611: 811.112.2`42

**ТЕКСТОВІ СЛОВОТВІРНІ КОНСТРУКЦІЇ
В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ ПРЕСІ**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Львів – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі німецької філології факультету іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Петращук Наталія Євгенівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
доцент кафедри німецької філології

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Козловський Віктор Володимирович,
Інститут філології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
професор кафедри германської філології

кандидат філологічних наук, доцент
Лисецька Наталія Григорівна,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки,
доцент кафедри німецької філології

Захист відбудеться «26» січня 2016 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.051.15 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: 79000, м. Львів, вул. Університетська, 1, ауд. 405.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79000, м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розіслано «24» грудня 2015 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Татаровська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дослідження текстового словотворення в сучасній німецькій мові набуває щораз більшого значення та спонукає до комплексного осмислення суті лексичних новотворів. З початку 80-х рр. ХХ ст. у лінгвістичній науці переконливо звучить теза про те, що словотвірні конструкції можна аналізувати з позицій когерентності тексту як одиниці, що забезпечують його структурну та семантичну цілісність. У фокус лінгвістичних розвідок потрапляє за такого підходу різнорівнева форика, яка виникає внаслідок транспозиції інформації з синтаксичного на лексичний рівень і ґрунтується на відношенні кореферентності між твірним словосполученням та похідним словом. Результатом таких процесів є лексичні новотвори, які сприяють компресії інформації та слугують у тексті корелятами синтаксичних антецедентів.

У німецькій мові текстові словотвірні конструкції (ТСК, нім. *textuelle Wortbildungskonstruktionen*, В. Фляйшер, І. Барц) є виявом тенденції до номіналізації присудка, яка часто пов'язана з підвищенням стилістичного рівня та інтелектуалізацією процесу мовленнєвої діяльності. ТСК можна розглядати як один зі способів мовної економії або як засіб актуального членування інформації, яке базується на предикативному зв'язку понять і на логічній антитезі «субстанція – акциденція», що створює семантичну напругу в межах речення.

Науковий інтерес до питань текстового словотворення простежуємо в сучасному зарубіжному та українському мовознавстві. І. Барц, Г.-М. Дедердінг, В. Дресслер, Й. Ербен, М. Матуссек, Г. Міхель, К. Пешель, Л. Сеппенен, М. Шлінц, М. Шредер, а також Р. Гатауллін, Є. Кубрякова, М. Степанова, Ш. Шабуришвілі, А. Шумагер, В. Кульчицький, О. Мащенко розробляють питання структури та семантики лексичних новотворів, окремі аспекти кореляцій між слово- і текстотворенням. Генезу іменникових композит у німецькомовних текстах досліджують К. Віллемс, Н. Гільчонок, В. Карпюк, В. Миханько (у структурно-семантичному руслі), В. Віллс, В. Вільдген, Н. Лисецька, Л. Рись (у когнітивному руслі). Комунікативно-прагматичний аспект функціонування текстових інновацій є предметом наукових розвідок Г. Й. Герінгера, Е. Доналіз, С. де Кноп, Г. Міхеля, Е. Мюллер-Больгаген, Є. Владової, Є. Тимченко та ін. Взаємозумовленість між типом тексту, формами зв'язності та функціонуванням лексичних новотворів досліджують Л. М. Айхінгер, А. Беттен (художні тексти), М. Матуссек, М. Шлінц (газетні тексти), Л. Гудрун (тексти патентів, гарантійних листів та кулінарних рецептів), О. Зібольд (наукова фантастика), Б. Шпільнер, У. Кріг (рекламні тексти).

Актуальність теми зумовлено відсутністю спеціальних досліджень, які б комплексно розкривали функціонування текстово зумовлених номінацій у сучасній німецькій пресі. Обраний текстоцентричний вектор наукового пошуку базується на антропологічно зорієнтованій комунікативно-функціональній парадигмі, що дає змогу виявити чинники формування ТСК, їхні кореляції з синтаксичними антецедентами у структурному, семантичному та

функціональному аспектах, проаналізувати закономірності компресії інформації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт кафедри німецької філології Львівського національного університету імені Івана Франка «Художні дискурси: форми, жанри, норми» (номер державної реєстрації 0114U004542). Тему дисертації затверджено (протокол № 30/3 від 30 березня 2005 р.) та уточнено (протокол № 6/9 від 17 вересня 2015 р.) на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка.

Мета дисертації полягає в комплексному дослідженні структурно-семантичних і функціональних властивостей ТСК, виявленні чинників, що зумовлюють словотвірні процеси в сучасній німецькій пресі.

Реалізація мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- дослідити лінгвальний статус ТСК;
- з'ясувати текстові чинники формування лексичних новотворів;
- проаналізувати особливості семантики ТСК;
- виявити найпродуктивніші словотвірні типи досліджених новотворів;
- здійснити делімітацію фрагментів тексту, що слугують антецедентами ТСК;
- визначити види логіко-семантичного зв'язку між ТСК і їхніми синтаксичними корелятами;
- проаналізувати комунікативно-функціональне навантаження лексичних новотворів.

Об'єктом дослідження є текстові словотвірні конструкції, що виникають на основі кореферентних до них синтаксичних антецедентів у німецькомовних газетних і журнальних коментарях.

Предмет дослідження – структурні, семантичні та прагматико-функціональні властивості ТСК.

Матеріалом дослідження слугують коментарі журналів *Der Spiegel* (2003–2006 pp.), *Spiegel Online* (2009–2013 pp.), *Focus Online* (2013 p.), а також газет *Zeit Online*, *Frankfurter Allgemeine*, *Die Welt* та *Süddeutsche Zeitung* (2010–2013 pp.) в онлайн-версіях. Текстовий масив налічує понад 4000 сторінок. Кількість зафіксованих ТСК становить 870 одиниць і їхніх синтаксичних корелятів відповідно.

Теоретико-методологічною основою дослідження є 1) вчення Є. Кубрякової про двоїсту природу похідних слів як словотвірних явищ, що кореняться у синтаксисі; 2) теорія Ш. Шабуришвілі, який розкриває закономірності словотворення у тексті на основі аналізу таких чинників, як тема-рематична прогресія, логічний наголос та інформаційна напруга; 3) здобутки лінгвістики тексту, праці К. Брінкера, Р.-А де Богранда / В. У. Дресслера, Е. Агріколи, К. Адамцік, Т. Радзієвської, І. Гальперіна, О. Москальської та ін. Методологія дослідження обґрунтована його

спрямованістю на комплексний аналіз словотвірних процесів крізь призму текстоцентричного та комунікативно-функціонального підходів.

У дисертації застосовано такі **методи наукового дослідження**: *лінгвістичне спостереження і контекстуальний аналіз* для виокремлення ТСК і антецедентів у тексті; *описовий метод* – для характеристики і порівняння структурних та семантичних особливостей корелятивів. З метою дослідження семантичної структури новотворів застосовано *компонентний, словотвірний, семантико-стилістичний аналіз*, а також *аналіз словникових дефініцій*. Виявленню функцій ТСК сприяв *контекстуальний та композиційний аналіз*. Застосування *тема-рематичного аналізу* дало змогу визначити роль ТСК у реалізації комунікативної прогресії. У підсумку проведено *кількісні підрахунки* для встановлення відносної частотності словотвірних типів ТСК, розміщення новотворів у композиційних частинах тексту тощо.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що у ній 1) уперше проведено дослідження текстових словотвірних конструкцій з урахуванням інтегративного підходу; 2) описано текстові чинники формування ТСК; 3) уточнено ознаки та лінгвальний статус новотворів; 4) виявлено найпродуктивніші словотвірні типи ТСК; 5) розкрито особливості семантики новотворів з урахуванням таких аспектів, як компресія інформації, внутрішня форма номінацій, вмотивованість / затемненість значення; 6) досліджено взаємодію ТСК із синтаксичними антецедентами; 7) проаналізовано функціонування новотворів у німецькомовних газетних і журнальних коментарях.

Теоретичне значення дослідження полягає у розвитку теорії німецького словотвору, словотвірної номінації, лінгвістики тексту. Здобуті висліди поглиблюють відомості про чинники словотвірних процесів, закономірності формування значення лексичних новотворів, слугують подальшому розв'язанню проблем лексичної семантики. Теоретичні положення дисертації можуть стати підґрунтям для дослідження дериваційних процесів у інших типах тексту.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їхнього застосування у теоретичних та практичних курсах з лінгвістики тексту, лексикології, лінгвостилістики, а також у подальших мовознавчих дослідженнях, присвячених питанням німецького словотвору.

Положення, які винесено на захист:

1. Текстові словотвірні конструкції – це лексичні новотвори, що виникають унаслідок структурно-семантичного згортання синтаксичних антецедентів та слугують ініціальною ланкою у вербалізованих логічних операціях. ТСК інтегрують властивості референційних і номінативних словесних знаків, як проформи поновлюють зміст кореферентних синтаксичних сполук і водночас наділені прагматичним значенням.

2. Об'єднані референтною співвіднесеністю, ТСК і антецеденти експлікують анафоричні та катафоричні зв'язки у тексті. Ліво- або правобічна скерованість відношень сигналізує про згортання синтаксичної конструкції в

новотвір або його розгортання. Семантична рекурентність різнорівневих корелятивів допомагає встановити зв'язки не лише між суміжними, але й дистантно розміщеними реченнями, у різних абзацах і композиційних частинах тексту.

3. ТСК належать до засобів актуального членування інформації та можуть слугувати темо- і ремо-організаторами. Ці одиниці використовують здебільшого задля тематизації рематичних компонентів попереднього висловлення та реалізації лінійної тематичної прогресії. Декомпозиція ТСК спричинена, зазвичай, комунікативним наміром автора ввести один з безпосередніх складників новотвору до тематичної або рематичної частини речення.

4. Транспозиція змісту синтаксичних конструкцій на лексичний рівень супроводжується компресією інформації. Семантична компресія пов'язана з моделюванням образного слова. Внутрішня форма ТСК може співвідноситись із компонентами переосмисленого значення антецедента, а також бути зумовленою ознаками, які асоціативно входять до семантичної структури позначеного. Імплікування додаткових смислів спричинює нарощення обсягу інформації, відтак розшифрування значення новотворів залежить від низки факторів, провідними з-поміж яких є контекст і фонові знання реципієнтів.

5. ТСК відіграють вагому роль у реалізації прагматичного спрямування газетних і журнальних коментарів, оскільки конотативний компонент значення новотворів, емотивність, експресія гармоніюють із типологічними ознаками цього типу тексту – оцінністю, апелятивністю тощо. Функції ТСК взаємозумовлені розташуванням у композиційних частинах коментарів. Якщо у заголовках та підзаголовках катафорично вжиті новотвори реалізують моделювальну, персуазивну функцію, в основному тексті вони є маркерами мікротем, то у кінцівці їм властива функція узагальнення та підсумку.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним дослідженням. Здобуті результати, теоретичні положення й висновки сформульовано безпосередньо автором. Статей із тематики дисертації, опублікованих у співавторстві, немає.

Апробація результатів роботи. Основні положення та результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри німецької філології Львівського національного університету імені Івана Франка, XIII, XIV, XVII, XX, XXI, XXII Міжнародних науково-практичних конференціях Асоціації українських германістів (Львів, 2006, Донецьк, 2007, Львів, 2010, 2013–2015), II Всеукраїнській науковій конференції «Пріоритети германського та романського мовознавства» (Луцьк, 2008), IV Міжнародній науковій конференції «Актуальні проблеми германської філології» (Чернівці, 2009), III Міжнародній науково-практичній конференції «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кіровоград, 2009), на звітних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка (2011, 2012, 2014), українсько-німецьких колоквиумах аспірантів (Славське, 2009, Львів, 2011, Івано-

Франкове, 2012), XXIII Міжнародній науковій конференції «Мова і культура» імені Сергія Бураго (Київ, 2014).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження відображено в 6 наукових статтях у фахових виданнях ДАК МОН України, 1 статті у міжнародному виданні та 8 тезах наукових доповідей.

Обсяг і структура роботи. Мета, завдання та концепція дослідження зумовили структуру дисертації, яка складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків та списку використаних джерел (347 позицій). Загальний обсяг дисертації становить 205 сторінок, з них 171 сторінка основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації та її актуальність, визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано мету, основні завдання, методологічні й теоретичні основи роботи, окреслено джерела фактичного матеріалу та методи їхнього опрацювання, визначено наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, основні положення, які винесено на захист, наведено відомості про апробацію роботи.

У першому розділі «**Теоретичні засади дослідження словотвірних процесів у тексті**» висвітлено положення текстового словотворення, виокремлено характерні ознаки текстових словотвірних конструкцій, вказано методологічні засади дослідження емпіричного матеріалу.

Однією з поширених теорій щодо генези похідних слів є теорія згортання і семантичної компресії синтаксичних конструкцій. Г. Пауль, В. Шмідт, Г. Глінц, М. Степанова, В. Адмоні та інші лінгвісти доводять, що у німецькій мові, як і в інших мовах індоєвропейської групи, в основі композитів здебільшого лежать словосполучення, речення. Аналізуючи двоїстий характер словотворення, В. Фляйшер, І. Барц зазначають, що словотвірні конструкції є не лише засобами номінації, але й можуть слугувати альтернативними формами до синтаксичних конструкцій. Л. Щерба писав, що багато композитів є словами лише за формою, а за суттю відповідають синтагмам, позаяк багато з них виникає в процесі мовлення і не входить у репертуар мови як системи.

На відміну від простих слів, довільних номінативних знаків, похідні слова уподібнюються за способом відображення дійсності синтаксичним структурам. Особливістю семантики дериватів, композитів є розчленованість вираженого ними змісту, що зумовлює принципову неелементарність – сформованість з кількох значень, принаймні, два з яких виражені у безпосередніх складниках. Семантична розчленованість похідних слів полягає в тому, що вони є носіями словотвірних значень і характеризуються «композиційною» семантичною структурою, наявністю внутрішньої предикації та можливістю бути зафіксованими у лексиконі у формі готових одиниць або породжуватися наново за допомогою механізмів словотворення (Є. Кубрякова).

У визначенні лінгвального статусу ТСК необхідно враховувати такі характеристики, як належність до мовленнєвих явищ, спосіб семантичного розгортання, умови актуалізації значення та ступінь контекстуальної

залежності. Текстові словотвірні конструкції виникають унаслідок синтаксичного словотворення – на основі антецедентів з експліцитно вираженим предикативним зв'язком. Структурно-семантичне згортання синтаксичних конструкцій зумовлює перехід предикації у латентний стан, тож до семантичної структури ТСК входить пропозиційне значення як семантичний латентний фон. Предметну і понятійну віднесеність ТСК реалізують, зазвичай, через відповідні синтаксичні конструкції, тобто лексичне значення формується опосередковано. На відміну від узуальних похідних слів, які внаслідок лексикалізації набувають додаткових ознак і семантично віддаляються від мотивувальних синтаксем, текстово зумовлені номінації наділені відсильною функцією проформ і поновлюють зміст антецедентів із пре- або посттексту (Л. Сеппенен, Р. Гатауллін). Функція відсилання зумовлена особливостями семантики ТСК, які у згорнутій формі можуть слугувати виразниками змісту, відображеного реченнями, великими за обсягом фрагментами тексту. У цьому сенсі новотвори є субститутами синтаксичних антецедентів, а їхній лінгвальний статус зумовлює та обставина, що вони інтегрують властивості референційних і номінативних словесних знаків – з одного боку, виявляють «дефективність» номінативної функції, близькість до вказівних слів, з іншого – реалізують конотації та є внеском у стилістику, естетику тексту.

ТСК не є унормованими, стійкими одиницями номінації в мовленнєвій практиці. З погляду новизни вони неоднорідні. На основі анкетування німецьких респондентів з'ясовано, що понад 70 % ТСК мають оказіональний характер, не піддаються семантизації поза контекстом, а їхнє вживання обмежене одиничними текстами. Решта новотворів зрозуміла респондентам, однак не належить до репродуктивної лексики. Очевидно, цю частку формують неологізми, які перебувають на шляху інтеграції в мовну систему.

Другий розділ **«Словотвірна специфіка та комунікативний механізм породження ТСК»** присвячений аналізу семантики і структури новотворів, виявленню чинників їхнього формування. Виділено словотвірні типи ТСК, основні типи антецедентів, логіко-семантичні кореляції між кореферентними конструкціями, проаналізовано особливості семантики новотворів.

Принцип мовної економії, тема-рематична прогресія, реалізація логічного наголосу в тексті, а також дія інформаційної напруги створюють передумови для згортання синтаксичних одиниць різної складності. Формування ТСК відбувається на основі дієслівних словосполук, простих, складних речень, а також мікротекстів. ТСК утворюються за такими продуктивними словотвірними типами, як композиція, деривація, конверсія, зрощення.

Потреба в окремій номінації зумовлена не лише необхідністю вираження усвідомлених ментальних репрезентацій, але й закономірностями текстотворення, коли актуальною є проблема способів передачі інформації, вираженої пропозиційними структурами. Використання різнорівневих номінацій на позначення того ж референта спричинено в тексті референційним рухом, який забезпечує комунікативну прогресію.

Під впливом актуального членування інформації відбувається пристосування граматичної структури речень до комунікативного завдання. Тема-рематична прогресія співдeterminує процес трансформації групи присудка у віддієслівний дериват або композит, оскільки саме іменник-підмет або додаток здатні оптимально виконати функцію теми або ядра реми. У результаті такої трансформації відбувається послідовне розкриття інформації та прогнозований розподіл функцій теми і реми. Словоскладання як засіб актуального членування інформації, об'єднання слів задля формування теми і реалізації логічного наголосу ілюструє такий приклад: *Wir arbeiten zu jeder Tageszeit und sind immer verfügbar, und in unserer Freizeit lesen wir E-Mails oder pflegen unsere sozialen Netzwerke. Die Immer-verfügbar-Philosophie funktioniert in vielen Unternehmen gut* (Die Welt 19.3.2013). Злиття речення *Wir [...] sind immer verfügbar* у композит *die Immer-verfügbar-Philosophie* спричинене потребою переведення значення синтаксичної конструкції в тему наступного речення, в якому ТСК відкриває перспективу для введення нової реми – *funktioniert in vielen Unternehmen gut*. У контактній позиції антецеденти й анафорично вжиті ТСК реалізують лінійну тематичну прогресію.

Декомпозиція ТСК відбувається у катафоричному вживанні новотворів, які на рівні речення мають тематичну або рематичну функцію. Процес декомпозиції зумовлений комунікативним наміром автора перевести один з безпосередніх складників ТСК у поле теми або реми, тобто протиставити їх через актуальне членування інформації. Зокрема, у подальшому фрагменті синтаксичним корелятом нововору *Gierverzichter* є речення *Vorstandsvorsitzender der Volkswagen AG verzichtete 2012 auf rund 6 Millionen Euro Gehalt* (Spiegel Online 5.3.2013), в якому темою є підмет, а рематичним елементом – група присудка, що корелює з означальним компонентом ТСК *Gier*. При декомпозиції обидві частини складного слова також можуть розташовуватися в складі реми: *Frauen-Fußwaschung verärgert konservative Katholiken. [...] Papst Franziskus feierte die Abendmahlmesse in einem Jugendgefängnis bei Rom - und wusch zwei Frauen die Füße* (Spiegel Online 29.3.2013).

Передумовою створення ТСК є потреба реалізації логічного наголосу, виділення у тексті слова з особливим смисловим навантаженням. Дія інформаційної напруги сприяє тому, що слова зі спільним логічним та смисловим навантаженням тяжіють один до одного, між ними виникає мікронапруга, пов'язана з внутрішньою структурно-семантичною ієрархією компонентів. Об'єднані логічним та інформаційним тяжінням, вони набувають структурних ознак і часто мають форму синтагм. Якщо зіставляти відношення «два або декілька слів – спільне логічне значення» в реченні або «одне слово – одне логічне значення», то для дієвості логічного наголосу, безумовно, доцільним є останній варіант (Ш. Шабуришвілі). Через логічний наголос ТСК можна виділити як одні з комунікативно найбільш значущих елементів речення або тексту. Логічне виокремлення певної одиниці може зумовлювати нейтралізацію інформаційної напруги.

Формування ТСК є відображенням принципу мовної економії – однієї з провідних тенденцій розвитку сучасної німецької мови. Ідея компресії думки обґрунтована О. Потєбнею як «згущення смислів», зведення різноманітних явищ до порівняно невеликої кількості знаків чи образів зі стилістичних причин чи мотивів мовної економії.

Текстові словотвірні конструкції корелюють зі змістом великих фрагментів тексту з огляду на семантичну дифузність та складність визначення меж їхнього денотативного значення. Здебільшого ці одиниці є не просто лексичними субститутами комплексних текстових референтів (ситуацій, відношень тощо), а відображають їх в образній формі, зумовлюють асоціації. Оскільки однією з основних функцій ТСК є заміщення, поновлення змісту синтаксичних конструкцій, то умовність у передачі значень антецедента новотворами можна пояснити тим, що їхні основи «змушені» акумулювати різні значення джерела деривації, викликати певні асоціації з антецедентами, незалежно від ступеня згорнутості останнього у морфологічній структурі ТСК (Є. Кубрякова). Семантична компресія базується на властивості новотворів імплікувати додаткові смисли, пов'язана з нарощенням обсягу інформації та дією підтексту. Імплікування смислів через згортання формативу зумовлює залежність розшифрування значень ТСК від низки факторів, провідними з-поміж яких є контекст і фонові знання реципієнтів.

До прикладу, новотвір *Willkommenskultur*, активна ротація якого у мас-медіа припадає на 2014–2015 рр., позначає готовність ФРН приймати та інтегрувати у німецький соціум біженців, які подають відповідні клопотання. Композит утворено за аналогією до *Esskultur*, *Kommunikationskultur*, *Sprachkultur*, у яких слово *Kultur*, по суті, синонімізується з іменником *Ethik* і вводить позначену ситуацію в певну систему смислових зв'язків та відношень, викликає у свідомості мовців такі поняття, як вихованість, освіченість, норми моралі, сукупність матеріальних і духовних цінностей. Новотвір містить позитивну конотацію, адже до його смислової структури входять очікування від широкої громадськості належного ставлення до мігрантів, уникнення виявів дискримінації. ТСК імплікує інформацію про міграційний фон, міграційну дискусію в Німеччині та країнах Євросоюзу, викликаючи широку палітру асоціацій. Поглиблене пояснення денотативного значення цієї одиниці не дає вичерпної інформації про її семантику. Важливими є конотації, пов'язані з цією реалією, що мають національно-культурний характер (Л. Рись).

На прикладі текстових словотвірних конструкцій спостерігаємо, що компресія інформації зумовлює формування образів (метафор, метонімії тощо), які закладені в основу внутрішньої форми і здатні «затемнювати» значення новотворів. ТСК доцільно розглядати в семіотичному аспекті як знаки вторинної номінації, значення яких ґрунтуються на відповідних синтаксичних конструкціях і можуть переосмислюватися згідно з логічною формою тропів. Внутрішня форма ТСК може відповідати компонентам значення, що підлягають переосмисленню (напр., значення іменника *Ehe* переосмислене у композиті *Elefantenehe* (Die Welt 28.9.2013), що позначає коаліцію двох найбільших партій

в австрійському парламенті, які майже 40 років формують більшість). В основі семантичної структури новотворів можуть лежати також смислові ознаки, які асоціативно входять до семантичної структури позначуваного. До прикладу, композит *Parkschützer* (Zeit Online 30.9.2010), що корелює з реченням *Die Leute protestieren gegen die Abholzung alter Bäume*, породжений не стільки від значення антецедента, як від його смислу. Завдяки іменнику *Schützer* ТСК набуває ознак високого стилю з позитивною конотацією, акумулює семантику дієслова *protestieren* і словосполучення *gegen Abholzung*. Цю фразу в ТСК заміняє імпліцитна позитивна конотація *den Park schützen*. Імплікатуру становлять соціально мотивовані семи оцінного характеру, які не впливають із тексту. З цього робимо висновок, що зв'язок між корелятами забезпечується передусім на когнітивному рівні, а значення текстових словотвірних конструкцій необхідно ідентифікувати в певній системі знань.

З огляду на лексичну вмотивованість виокремлено 1) ТСК із переосмисленими значеннями, що не піддаються декомпозиції і становлять неконвенційні метафори (*Schweige-Bunker* (Spiegel Online 3.9.2013), *Meinungskartell* (Zeit Online 19.9.2013)); 2) частково умотивовані, відносно роздільні ТСК, семантизація яких поза контекстом не завжди однозначна (*Kandidatenpoker* (Zeit Online 18.2.2012), *Ehestreik* (Der Spiegel Nr. 10/6.3.2006, S. 81)); 3) вмотивовані новотвори, які реалізують регулярне словотвірне значення, підлягають декомпозиції, зберігаючи узуальне значення безпосередніх складників (*das Nominierungs-Hin-und-Her* (Zeit Online 27.2.2012), *Kanzlerwerdung* (Der Spiegel Nr. 47/21.11.2005, S. 8), *Vergartenzwergung* (Spiegel Online 2.5.2013)). Встановлено певну залежність між структурно-семантичними ознаками ТСК і формою антецедентів: що більше переосмислені значення новотворів, то сильніша тенденція до субституції їхніх безпосередніх складників у синтаксичних корелятах і то протяжнішими у лінійному плані є антецеденти.

Між новотворами і антецедентами встановлено два типи структурних кореляцій: 1) часткову структурну рекурентність при повторі словотвірних морфем (*Minimum-Gesellschaft – Gesellschaft, die sich dazu entschlossen hat, den Nachwuchs auf ein Minimum zu drosseln* (Der Spiegel Nr. 10/6.3.2006, S. 81); *Pöbel-Wahlkampf – Der Wahlkampf ist in seine letzte Phase getreten, die durch pöbeln, poltern, holzen die heiße genannt wird* (Der Spiegel Nr. 36/5.9.2005, S. 23); *Sekundenpolitik – Politik wurde auf den Moment reduziert* (Der Spiegel Nr. 47/21.11.2005, S. 27)); 2) субституцію компонентного складу (*Knastbetriebe – Justizministerien bauen Gefängnisse zu Profitcentern aus* (Der Spiegel Nr. 33/15.8.2005, S. 38); *Zins-Jäger – Sparer, die schon bei Renditeunterschieden von einem halben Prozentpunkt den Anbieter wechseln* (Welt Online 21.7.2013); *Faulheitsvorwurf – Ein US-Investor hat sich über die mangelnde Arbeitsmoral der Franzosen beschwert* (Welt Online 21.2.2013); *Premierminister-Dämmerung – Tony Blair [...] steuert er auf ein Desaster zu* (Der Spiegel Nr. 7/13.2.2006, S. 104–105)). Тенденційно кореферентні конструкції не є морфологічно спорідненими. При субституції лексичним складникам ТСК можуть відповідати в антецеденті

лексичні або контекстуальні синоніми, парафрази, слова одного тематичного чи асоціативного поля тощо.

Унаслідок смислового зближення різних за семантичним наповненням різнорівневих номінацій вони набувають ознак контекстуальної синонімії. Виділено дві моделі відношень, коли 1) ТСК та антецеденти не містять емотивно-оцінних сем та 2) наявні конотації у значеннях новотворів. До прикладу, означальне слово ТСК *Aufschwungland* корелює з реченням *Das Bruttoinlandsprodukt wird in diesem Jahr um 3,5 Prozent steigen, im kommenden Jahr dann nochmals um 2,0 Prozent* (Zeit Online 14.10.2010). Інше речення *Deutschland lässt die Wirtschaftskrise [...] hinter sich* містить вказівку на країну – Німеччину, в якій відбувається економічне зростання. Складники композита не переосмислені, він реалізує регулярне словотвірне значення та легко співвідноситься з кореферентним описом. Різнорівневі номінації не виявляють емотивно-оцінних значень, експресії, слугуючи нейтральними позначеннями окресленої ситуації.

Інший тип відношень ілюструють ТСК *Kryptokrieg* і речення *Die US-Regierung will ein Gesetz, um jeden Code aushebeln und jeden Chat lesen zu können* (Zeit Online 28.9.2010). Автор підсилює значення антецедента (*jeden Code aushebeln*) іменником *Krieg*, що надає інтенсивності уявленню та створює певну емотивність. Сміслові кореляції ґрунтуються на інтегральній семі «ліквідувати», яка міститься в семантиці дієслова *aushebeln* й асоціативно у значенні іменника *Krieg*. Дериваційна морфема *Krypto-* зі значенням «*verborgen, versteckt, geheim*» співвідноситься з іменником *Code*. ТСК набуває додаткових експресивно-оцінних ознак і стає засобом ствердження авторської позиції та переконання читача.

У низці контекстів, коли ТСК і антецеденти позначають протилежні характеристики зображуваного, логіко-семантичні відношення між ними набувають ознак контекстуальної антонімії, наприклад: *Mutmachstunde – Präsident Obama verbreitete fast verzweifelten Optimismus* (Spiegel Online 27.9.2011). Застосування прийому протиставлення яскраво виявляється у контактному розташуванні корелятивів, а також в інформативно сильних частинах тексту: заголовку, підзаголовку, кінцівці (У. Патцке, Н. Болотнова). Засвідчено також використання новотворів з протилежними значеннями у функції антитези, як-от: *Babyboomer-Gesellschaft – Noch in den sechziger Jahren waren drei und mehr Kinder fast der Normalfall. [...] Dabei geht es nicht nur um die knapp gewordene Ressource „Kind“ – Kinderknappheit* (Der Spiegel Nr. 10/6.3.2006, S. 80). Уведені в антитезу авторські антоніми яскраво відображають суть зображуваних суспільних явищ. У такий спосіб автору вдається наголосити на проблемній демографічній ситуації, проілюструвавши це позначеннями діаметрально протилежних тенденцій – *Babyboomer-Gesellschaft* 1970-х років та *Kinderknappheit* сьогодення.

ТСК слугують переосмисленню понять, що вже стали об'єктом раціональної оцінки, і як виразники метафори, метонімії, порівняння

призначені поглиблювати характеристику текстових референтів, інтенсифікувати прагматичну силу тексту.

У третьому розділі «**Функціональна спрямованість текстових словотвірних конструкцій**» проаналізовано частоту вживання та пріоритетні функції новотворів у композиційних частинах газетних і журнальних коментарів, виокремлено основні прагмастилістичні функції ТСК, релевантні у реалізації комунікативного спрямування цього типу тексту.

З опорою на функціональний підхід публіцистичний коментар трактують як інформативний тип тексту з домінантною апелятивною функцією, що призначений впливати на читацьку аудиторію, формувати певні думки, пропагувати ідеї (Г. Бургер, Л. Люгер, Т. Радзівська). Цей тип тексту «толерує» вираження авторського «я», наявність експресем та експлікаторів конотацій. ТСК виявляють комунікативну значимість у реалізації апелятивної функції газетних і журнальних коментарів, адже важливою характеристикою семантики новотворів є наявність конотацій. У дослідженні дотримуємося широкого визначення конотації, яка охоплює всю інформацію, що доповнює денотативно-сигніфікативний аспект значення, тобто оцінний, емотивний, експресивний, стилістичний, а також естетичний аспекти. Вважаємо, що емотивність є наслідком оцінювання, хоча раціональна оцінка не завжди пов'язана з емотивністю (В. Шаховський). Інтенсифікація оцінних, емотивних сем ТСК зумовлена відповідним забарвленням твірних основ, контекстом, а також характеристиками словотвірного типу, наприклад: *Medienverächter* (Der Spiegel Nr. 53/2005, S. 49), *Kriegskanzler* (Der Spiegel Nr. 36/5.9.2005, S. 23), *Mythenbildner* (Zeit Online 18.10.2010), *Oberhäuptling* (Der Spiegel Nr. 36/5.9.2005, S. 23), *Femokratie* (Welt Online 4.8.2012), *Teuro-Effekt* (Der Spiegel Nr. 11/10.3.2003, S. 88), *Berlusconismus* (Zeit Online 5.10.2011).

Експресія новотворів виникає внаслідок порушення дериваційних обмежень, лексичної сполучуваності, поєднання німецьких та іншомовних слів (*Aktenfresser* (Der Spiegel Nr. 38/17.9.2005, S. 25), *die „ing“-Falle* (Focus Online 30.3.2013), *„Wir sind Papst“-Euphorie* (Zeit Online 27.02.2013), *Basta-Kanzler* (Der Spiegel Nr. 14/4.4.2005, S. 28), *Undercover-Student* (Der Spiegel Nr. 30/21.7.2003), загальноновживаної лексики з діалектизмами (*Häuslebauer* (Welt Online 6.8.2013), *Simulantenstadl* (Welt Online 28.9.2013)), поєднанні слів, що належать до різних мовних стилів (*Hochwasserdemenz* (Spiegel Online 11.06.2013), *Spaßkanzler* (Süddeutsche Zeitung 17.5.2010), *Kiffer-Republik* (Welt Online 25.11.2013)) тощо. Експресія ТСК створюється та актуалізується вмотивовано з метою реалізації комунікативних інтенцій автора, базується на ефекті несподіванки, незвичності номінації та корелює з рефлексією мовної норми.

Прагмастилістичні функції ТСК взаємозумовлені розташуванням у композиційних частинах коментарів, що спричинено певними закономірностями розгортання тексту. На основі проведеного аналізу виділено такі характерні позиції новотворів: у заголовкових номінаціях, підзаголовках, в основному тексті та кінцівці.

Заголовок є актуалізатором чільних елементів текстової структури, його сильну позицію ефективно використовують задля привернення читацької уваги, тому інформативна функція тут, зазвичай, підпорядкована функції впливу (Є. Лазарева, З. Тураєва). ТСК властивий значний персуазивний потенціал, а їхнє фігурування у заголовкових номінаціях (20%) є прагматично виправданим: *Willkommen in Rest-Berlin* (Frankfurter Allgemeine 17.9.2010), *Die 64-Kilowatt-Frau* (Zeit Online 8.11.2010), *Suchtmacher* (Spiegel Online 4.3.2013).

Прикметними ознаками підзаголовка є відносна самостійність та «векторна спрямованість» (І. Кочан). Підзаголовок містить ключову інформацію, важливу для подальшого сюжетного розгортання. У цій композиційній частині новотвори стисло відображають проблематику, «експонують» її основні елементи, дають змогу глибше зрозуміти характер зображуваного (Т. Матвеева). ТСК у підзаголовках (12%) можуть мати як ретроспективну, так і проспективну скерованість. Характерним однак є їхній катафоричний вжиток, що зумовлено прагматикою цього композиційного блоку: забезпечити введення в проблематику тексту, передати загальну інформацію, але не розкривати плану її розгляду. Аналіз емпіричного матеріалу засвідчує, що підзаголовки інколи містять антецеденти, які корелюють із заголовковими ТСК. Це дає змогу максимально яскраво і лаконічно висвітлити тему статті вже у перших рядках, наприклад: *SPD-Spitze einigt sich auf Rentenkompromiss. In der SPD-Rentendiskussion scheint eine Einigung gefunden. Die Rente mit 67 soll erst kommen, wenn die Quote älterer Beschäftigter auf 50 Prozent gestiegen ist* (Spiegel Online 18.8.2010).

Важливим складником аналізу формування ТСК є мікротекст як основний смисловий і структурний елемент тексту, для якого характерні єдність теми, співвіднесеність речень з однією групою понять, наявність внутрішнього зв'язку. З огляду на семантичну компресію ТСК використовують як індикатори, маркери основних тем, які сприяють структуруванню та осмисленню тексту, встановленню зв'язків між реченнями, абзацами та допомагають слідкувати за логікою розгортання думки й утримувати інформацію в оперативній пам'яті читачів. Ця текстотвірна функція належить до основних, позаяк 62% новотворів зафіксовано в основному тексті. На прикладі функціонування ТСК спостерігаємо, що їхня поява може сигналізувати про зміну текстового референта і вказувати на перехід до іншої смислової частини тексту. Ланцюжки спільнокореневих ТСК, які формуються навколо центрального текстового референта, забезпечують смислову цілісність усього тексту, формують сітківку ключових слів, навколо яких розгортаються мікротеми. Зокрема, у статті з назвою *Die neuen Imame kommen* вжито ТСК *Selfmade-Imame, Import-Imame, Imamtypus, Super-Imam, Imamstudiegänge* (Zeit Online 14.10.2010), через які реалізовано тематичну прогресію за взірцем розгалуження макротемі. ТСК зі стрижневим компонентом *Imam* слугують центральними номінаціями у формуванні системи текстових референтів. Перехід від однієї мікротеми до іншої можна простежити у поділі тексту на абзаци, які є, зазвичай, монотематичними і основна тема кожного з яких

відображена у відповідних новотворах. Центральним аспектом першого й останнього абзаців є відкриття нової освітньо-кваліфікаційної програми за спеціальністю «імам» у німецьких університетах і цю тему відображає ТСК *Imamstudiegänge*. Ключовим словом іншого тематичного блоку стає *Selfmade-Imame*, що використовується на позначення імамів, які отримали освіту в Німеччині. Наступний абзац присвячений характеристиці традиційних турецьких імамів та їхніх типових помилок під час професійної діяльності у ФРН, що обґрунтовує потребу впровадження нових навчальних програм у німецьких університетах. Для увиразнення цієї мікротеми утворено ТСК *Import-Imame*. Далі мова йде про новий тип імамів (*Imamtypus*), за визначенням автора – *Super-Imam*, який не лише повинен володіти екзегезою корану, але й досконало знати контекст розвитку ісламу в Німеччині, адаптувати своє проповідування до німецьких обставин. Наявність у тексті новотворів сприяє запам'ятовуванню та виділенню окремих мікротем на загальному текстовому тлі.

Типовим індикатором кінцівки у публіцистичних текстах є лексика з узагальнювальним значенням, а також смисловий повтор початкової фрази тексту або її ключових одиниць. Кореляція ТСК як смислових домінант у вступі та кінцівці слугує стилістичною фігурою – кільцевим повтором, який сприяє цілісності сприйняття інформації, лаконізації змістового вираження.

ВИСНОВКИ

Урахування динаміки словотвірних процесів у поєднанні з комунікативно-функціональним підходом дало змогу здобути дані про чинники формування текстових словотвірних конструкцій у сучасній німецькій пресі. Принцип мовної економії, тема-рематична прогресія, прагматика тексту, а також реалізація логічного наголосу є рушійними чинниками, що взаємозумовлюють формування лексичних новотворів.

Кореляції між текстовими словотвірними конструкціями та синтаксичними антецедентами на структурному, семантичному та функціональному рівнях дають підстави трактувати ТСК як лексичні новотвори, що виникають унаслідок структурно-семантичного згортання пропозиційних номінацій, слугують ініціальною ланкою у вербалізованих логічних операціях та інтегрують властивості референційних і номінативних словесних знаків.

З огляду на генезу ТСК, синтаксичну форму дериваційної бази, ці одиниці акумулюють значення та відношення, експліцитно виражені у синтаксичних конструкціях. Такий тип перетворення зумовлює перехід предикації у латентний стан, тому про неї можна судити на основі мовної компетенції, комплексу текстових і фонових знань мовців. ТСК реферують і поновлюють зміст предикативних конструкцій та виконують функцію відсилання. В основі зв'язку, що об'єднує різнорівневі кореляції, лежить принцип єдності референта, а механізм кореляцій заснований на таких базових принципах текстової зв'язності, як рекурентність і тематична єдність елементів.

Формування ТСК зумовлене не лише потребами лаконічної номінації комплексних текстових референтів (ситуацій, відношень тощо), а також закономірностями текстотворення, референційним рухом, який забезпечує тема-рематичну прогресію. З погляду комунікативних процесів згортання дієслівної словосполуки в оказіональний композит чи дериват може бути зумовлене необхідністю переведення групи присудка в тему наступного речення, внаслідок чого відбувається послідовне розкриття інформації та прогнозована дистрибуція теми і реми. Декомпозиція ТСК пов'язана здебільшого з комунікативним наміром автора ввести один з безпосередніх складників новотвору до тематичної або рематичної частини речення.

З'ясовано, що відстань між різнорівневими корелятами не впливає на реалізацію ними текстотвірних функцій. Як контактну, так і дистантно розміщені конструкції залучені до поновлення інформації з претексту або до проспекції на посттекст. При ретроспективній спрямованості новотвори репрезентують інформацію підсумкового характеру, катафора ж як сигнал постінформації є ефективним засобом виділення комунікативно значущих елементів та стимулювання зацікавленості з боку реципієнтів. Дистантне розташування корелятивів може підвищувати інформаційну напругу.

З формально-морфологічного погляду між лексичними новотворами і синтаксичними антецедентами засвідчено відношення часткової структурної рекурентності та субституції. Зважаючи на лексико-семантичний повтор, різнорівневі номінації поєднують аспекти формальної зв'язності та змістової цілісності тексту.

ТСК утворюються за продуктивними словотвірними типами сучасної німецької мови, з-поміж яких найчастотнішими є словоскладання та деривація і менш продуктивні зрощення, конверсиви. Переважання композитів зумовлене структурно-семантичними особливостями цього словотвірного типу, його багатовекторною функціональністю. Антецедентами ТСК слугують дієслівні словосполучення, речення різної структури або їхні фрагменти, а також мікротексти.

Семантична компресія ТСК пов'язана з моделюванням образного слова, імплікуванням додаткових смислів, зумовлена різними асоціативними відношеннями, які виявляють безпосередні складники новотворів, та наявністю конотацій. Внутрішня форма новотворів може бути зумовлена компонентами переосмисленого значення антецедента, а також смисловими ознаками, що асоціативно входять до семантичної структури позначуваного. Імплікування додаткових смислів, асоціацій спричинює нарощення обсягу інформації, тож референціалізація ТСК залежить від комплексу чинників. Початковою операцією є визначення обсягу розпізнавального контексту, залежно від локалізації уточнювальних засобів. Окрім контекстуальної інформації та лінгвальної компетенції, слід залучати екстралінгвальні дані, пресупозицію мовців.

Досліджені новотвори виявляють три ступені вмотивованості значення: ТСК із затемненими мотиваційними відношеннями, частково вмотивовані та

новотвори з прозорою мотивацією. Що більше переосмислені значення ТСК, то сильніша тенденція до субституції їхніх безпосередніх складників у синтаксичних корелятах і до збільшення обсягу антецедентів.

Внаслідок розвитку смислової структури ТСК логіко-семантичні відношення між новотворами й антецедентами можуть набувати ознак контекстуальної синонімії, контекстуальної антонімії, метафоризації та інших семантичних процесів.

В архітектоніці газетних і журнальних коментарів засвідчено семантичні та структурні кореляції не лише між ТСК і антецедентами, але також між лексичними новотворами, які формують ізотопічні пари або ланцюжки. У деяких публікаціях кількість ТСК становить до 8 одиниць, які вступають у дериваційні відношення з іншими новотворами та синтаксичними конструкціями. Складники таких словотвірних рядів можуть міститися в кожній композиційно значущій частині коментаря, сприяючи таким чином об'єднанню тексту і формуючи його смисловий каркас.

ТСК залучені до реалізації апелятивної функції публіцистичних коментарів та сприяють досягненню необхідного прагматичного ефекту. Інтенсифікація оцінних, емотивних сем новотворів є результатом дії відповідного забарвлення твірних основ, контексту, а також характеристик словотвірного типу. Експресія текстових словотвірних конструкцій постає внаслідок нетипового поєднання слів різних мовних стилів, семантично віддалених лексем тощо. ТСК є внеском у естетизацію текстової канви, оскільки руйнують мовленнєвий автоматизм, сприяють лаконічності, нетрафаретності вислову. Текстова словотворення є композиційно та художньо виправданим і має естетичну цінність також в контексті розширення лексичних і словотвірних граней літературної мови.

Прагмастилістичні функції ТСК взаємозумовлені розташуванням у композиційних частинах коментарів. Якщо у заголовках та підзаголовках катафорично вжитим новотворам властиві моделювальна, персуазивна функції, в основному тексті вони є маркерами тематичних блоків, то в кінцівці пріоритетними функціями ТСК є узагальнення та підсумок.

Результати дослідження засвідчують особливі способи досягнення когерентності тексту, компресії інформації, поглиблюють знання про структурну організацію німецькомовних газетних і журнальних коментарів та функціональну спрямованість текстових словотвірних конструкцій.

Дослідження діалектики слово- і текстотворення справедливо зараховують до актуальних питань сучасного мовознавства. Здобуті результати не вичерпують висвітленої у пропонованій дисертації проблематики. Науково перспективною є характеристика взаємодії текстових словотвірних конструкцій з антецедентами в інших типах тексту, що дасть змогу представити цілісну картину функціонального навантаження дериваційних відношень у процесах комунікації. Застосування лінгвокогнітивної методології, семантико-концептуального підходу відкриває перспективи поглибленого аналізу семантики лексичних новотворів у сучасній німецькій мові.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. *Шаряк О. М.* Оказіональні словотвірні конструкції як синсемантичні одиниці номінації / О. М. Шаряк // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Філологічні науки. – 2008. – Вип. 4. – С. 164–172.
2. *Шаряк О. М.* Текстотвірний потенціал словотвірних конструкцій німецької мови (на матеріалі політичних коментарів) / О. М. Шаряк // Науковий вісник Чернівецького університету: Германська філологія. – 2008. – Вип. 407. – С. 110–119.
3. *Шаряк О. М.* Стилiстичний аспект функціонування текстових словотвірних конструкцій у коментарях німецької преси / О. М. Шаряк // Науковий вісник Чернівецького університету: Германська філологія. – 2009. – Вип. 441–443. – С. 290–295.
4. *Sharyak O.* Textuelle Wortbildungen und ihre syntaktischen Ausgangsstrukturen in deutschen Presstexten / Oksana Sharyak // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (Мовознавство) : у 4 ч. – Кіровоград : РВВКДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – Вип. 81 (2). – С. 203–206.
5. *Шаряк О. М.* Особливості функціонування okazіональної деривації в заголовках коментарів німецькомовної преси / О. М. Шаряк // Іноземна філологія. Український науковий збірник. – Львів, 2011. – Вип. 123. – С. 148–153.
6. *Sharyak O.* Wortbildungen als Mittel der Textkonstitution / Oksana Sharyak // Die Lemberger Germanistik in der Ukraine. Innensichten – Außensichten – Dissertationsvorhaben. – Frankfurt am Main : Peter Lang, 2011. – S. 211–223.
7. *Шаряк О. М.* Темо-ремаіична прогресія як чинник формування okazіональної лексики / О. М. Шаряк // Мова і культура. (Науковий журнал). – К. : Видавн. дiм Дмитра Бурого, 2014. – Вип. 17. – Т. IV (172). – С. 111–117.
8. *Sharyak O.* Textbildende Potenzen der Univerben / Oksana Sharyak // Специфіка навчання та вивчення німецької мови як іноземної в освіітніх закладах України в контексті європейських рекомендацій та Болонського процесу : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. викладачів німецької мови (Львів, 11–12 листоп. 2005 р.). – Львів, 2005. – С. 35–36.
9. *Sharyak O.* Funktionen der Univerben in den Titeln der Medientexte / Oksana Sharyak // Німецька мова як перша та друга іноземна у середніх і виіщих навчальних закладах України : матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. Асоціації українських германістів (Львів, 24–25 листоп. 2006 р.). – Львів : Видавн. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – С. 86–89.
10. *Sharyak O.* Abgrenzungskriterien zwischen den Neologismen und Okkasionalismen / Oksana Sharyak // Німецька мова і література в європейському контексті : матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. Асоціації українських германістів (Донецьк, 26–27 жовт. 2007 р.). – Донецьк, 2007. – С. 155–157.

11. *Sharyak O. Zu textbildenden Eigenschaften von textuellen Wortneubildungen am Beispiel der deutschen Presstexte / Oksana Sharyak // Викладання та вивчення німецької мови в міжкультурному просторі : матеріали XVII Міжнар. наук.-практ. конф. Асоціації українських германістів (Львів, 22–23 жовт. 2010 р.). – Львів : ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. – С. 168–170.*
12. *Шаряк О. М. Текстові словотвірні конструкції як катафоричні елементи у коментарях німецької преси / О. М. Шаряк // Тези звітної наук. конф. проф.-викл. складу ф-ту іноз. мов за 2010 р. – Львів, 2011. – С. 95–97.*
13. *Sharyak O. Okkasionalismen als Mittel der thematischen Progression / Oksana Sharyak // Україна та німецькомовні країни в діалозі літератур, мов та культур : матеріали XX Міжнар. наук.-практ. конф. Асоціації українських германістів (Львів, 27–28 верес. 2013 р.). – Львів : ПАІС, 2013. – С. 221–223.*
14. *Шаряк О. М. Антонімічні відношення з позицій творення когерентності тексту / О. М. Шаряк // Молода германістика України між традицією та новаторством : зб. тез XXI конф. Асоціації українських германістів (Львів, 31 жовт. – 1 листоп. 2014 р.). – Львів, 2014. – С. 63–64.*
15. *Шаряк О. М. Особливості семантики лексичних інновацій / О. М. Шаряк // Українська германістика та діалог культур : матеріали XXII Конф. Асоціації українських германістів (Львів, 6–8 жовт. 2015 р.). – Львів : ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2015. – С. 144–146.*

АНОТАЦІЇ

Шаряк О. М. Текстові словотвірні конструкції в сучасній німецькій пресі. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови. – Львівський національний університет імені Івана Франка. Міністерство освіти і науки України, Львів, 2015.

Дисертація присвячена дослідженню словотвірних процесів у сучасній німецькій пресі крізь призму текстоцентричного та комунікативно-функціонального підходів. З'ясовано основні чинники, що взаємозумовляють формування текстових словотвірних конструкцій (ТСК), зокрема принцип мовної економії, тема-рематична прогресія, прагматика тексту, а також реалізація логічного наголосу. Лінгвальний статус новотворів обґрунтований поєднанням у них властивостей референційних і номінативних словесних знаків. Особливості семантики ТСК розкрито з урахуванням таких аспектів, як компресія інформації, внутрішня форма номінацій, вмотивованість / затемненість значення. На прикладі досліджених новотворів простежено, що семантична компресія пов'язана з моделюванням образного слова, імплікуванням додаткових смислів, асоціацій. Функціональна спрямованість ТСК засвідчує, що у взаємодії з синтаксичними антецедентами вони слугують структурно-композиційними елементами, які сприяють структурній, смисловій та комунікативній цілісності тексту.

Ключові слова: текстова словотвірна конструкція, словотворення, лінгвістика тексту, семантична компресія, тема-рематична прогресія, текстотвірні та прагмастилістичні функції, німецькомовний публіцистичний коментар.

Шаряк О. М. Текстовые словообразовательные конструкции в современной немецкой прессе. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко. Министерство образования и науки Украины, Львов, 2015.

Диссертация посвящена исследованию словообразовательных процессов в современной немецкой прессе сквозь призму текстоцентрического и коммуникативно-функционального подходов. Установлены основные факторы возникновения текстовых словообразовательных конструкций (ТСК) – принцип языковой экономии, тема-рематическая прогрессия, прагматика текста, а также реализация логического ударения. Лингвальный статус новообразований обоснован сочетанием в них признаков референционных и номинативных словесных знаков. Особенности семантики новообразований проанализированы с учетом таких аспектов как компрессия информации, внутренняя форма номинаций, мотивированность / затемненность значения. На примере ТСК определено, что семантическая компрессия связана с моделированием образного слова, имплицированием дополнительных смыслов, ассоциаций. Функциональная направленность ТСК свидетельствует о том, что во взаимосвязи с синтаксическими antecedентами они служат структурно-композиционными элементами, которые способствуют структурной, смысловой и коммуникативной целостности текста.

Ключевые слова: текстовая словообразовательная конструкция, словообразование, лингвистика текста, семантическая компрессия, тема-рематическая прогрессия, текстообразовательные и прагмастилістические функции, немецкоязычный публицистический комментарий.

Oksana Sharyak. Textual Word-Formations in Modern German Press. – Manuscript.

A thesis for the Candidate Degree in Philology. Speciality 10.02.04 – Germanic languages. – Ivan Franko National University of Lviv. Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2015.

This research focuses on derivational processes in contemporary German press by means of text-centred as well as functional and communicative approaches. The author has proven that the principle of language economy, theme-rheme progression, text pragmatics and logical emphasis are the factors that influence the emergence of Textual Word-Formations (TWF). The lingual status of new coinages amalgamates the motivated combination of the properties of referential and nominative verbal signs: on the one hand, TWF testify to the "defectiveness" of the nominative function, proximity to pro-forms, since referential and conceptual

relatedness is usually realized by interacting with syntactic correlates; on the other hand, they mark connotations and constitute a significant contribution to the style and aesthetics of the text.

Combined by correlated referentiality, TWF and antecedents explicate anaphoric and cataphoric links in the text both in contact and distant locations. Left- or right-sided orientation of relations signals the compression / decompression of a syntactic structure in the new coinage. In terms of communicative processes, the summarization of a verbal phrase into an occasional composite or derivative may be motivated by the necessity to transfer the predicate into the theme of the following sentence. Information disclosure and predictable theme-rheme distribution takes place consequentially.

The decomposition of TWF is connected mainly with the author's communicative intention to provide a component of the coinage with thematic / rhematic sense.

Semantic features of coinages are analyzed from the viewpoint of such aspects as information compression, internal form of nominations, motivation / obscurity of meaning. On the basis of TWF, the author explores how semantic compression is linked to the modelling of figurative speech. As signs of secondary nomination, TWF help reconsider concepts that have been the object of rational evaluation. The internal form of coinages may correlate with the components of the reconsidered meaning of an antecedent and be motivated by features that are associative parts of the semantic structure of the signified. Implication of additional senses, associations leads to increasing amounts of information, thus decoding the meaning of TWF depends on several factors, the crucial ones of which are context and recipients' background knowledge.

The study of logical and semantic correlation between new coinages and antecedents reveals that the development of the semantic structure of TWF causes various semantic relations, including contextual synonymy, contextual antonymy, metaphorical and other semantic processes.

TWF demonstrate communicative significance while realizing the appellative function of newspaper and magazine comments, because they partially contain components that form the pragmatics of this text type. The intensification of evaluative, emotive components of coinages is caused by the influence of the colouring of the corresponding derivational stem, contextual conditions and properties of the word-formative type. The expressiveness of coinages arises from the deviation of derivative constraints, lexical combinability, fusion of German and foreign words, of general vocabulary and dialect words and so on.

The pragmastylistic functions of TWF depend on their placement in the composite components of commentaries. New coinages, which are used cataphorically in headlines and subheadings, perform focusing and predictive functions of influence. In the main text, they are markers of microtopics, and generalization and summarization are the main functions of TWF in endings.

The architectonics of newspaper and magazine comments record semantic and structural correlation not only between TWF and antecedents, but also among lexical coinages which form isotopic pairs or chains and provide the coherence of text.

The research contributes to the development of the theory of German word-formation, derivational nomination, since it explicates factors of derivational processes, regularities of forming the meaning of lexical coinages, interrelations between text and word formation.

Key words: Textual Word-Formation, word formation, text linguistics, semantic compression, theme-rheme progression, textual and pragma-stylistic functions, German-language publicistic comment.